

На шістнадцятому році життя втратив батька². Під час наступного консуляту³, коли його призначили жерцем Юпітера, розірвав свої заручини з Коссутією, яка походила хоча і з вершницької⁴, однак доволі багатой родини і заручилася з ним ще тоді, коли носив претексту⁵. Тоді ж одружився з Корнелією, дочкою Цінни, який був консулом чотири рази. Від неї згодом народилася донька Юлія, і навіть диктатор Сулла⁶ не міг змусити його покинути дружину. 2. Тому, коли його позбавили жрецького сану, приданого дружини, а також родинної спадщини, зарахували до протилежної партії, то, щоб не перебувати на видноті, був змушений переховуватися, перебираючись зі сховку у сховок майже щоночі, незважаючи на те, що чотири дні його мучила лихоманка, а також хабарями відкуповуватися від переслідувачів, доки, завдяки дівам

¹ Розділ про Цезаря зберігся не повністю: втрачено початок, як видно з тексту.

² Светоній вважає, що Цезар народився у 100 р. до Христа, однак час посад, які обіймав Цезар, вказує на те, що він народився у 101–102 рр.

³ Консул – вищий урядовець Римської республіки. Консулів було два, їх обирали на один рік на народних зборах. Тому й значення уривка – «наступного року», тобто під час правління наступних консулів.

⁴ Вершники – другий (після сенаторів), не надто багатий сан аристократів, із цензом у 400 тис. сестерціїв.

⁵ Претекста – тога, яку носили юнаки вільних чинів до 17 років.

⁶ Луцій Корнелій Сулла (138–78 р.), полководець і громадський діяч. У 107 р. при Марії став квестором. У 88 році відсторонили від обов'язків на користь Марія. Тоді він зібрав війська проти Рима, що було початком громадянської війни. Отримавши перемогу, проголосив себе диктатором.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

весталкам⁷, родичам і близьким, Мамерку Емілію та Аврелію Котту, не отримав прощення. 3. Багато хто знає, що Сулла, коли відмовляв найприхильнішим і найвидатнішим людям зі своєї партії, які, вступаючись за Цезаря, вперто стояли на своєму, врешті здався і вигукнув чи то за божим натхненням, чи то за якимось передбаченням: «Перемогли, та й майте собі, однак знайте, що той, якого ви так заповзялися зберегти, коли прийде час, спричиниться до загибелі справи оптиматів⁸, яку ми разом так захищали: бо в одному Цезареві міститься багато Маріїв»⁹.

2. Першу свою військову службу проходив у почті претора¹⁰ Марка Терма в Азії, який послав його до Бітинії¹¹, щоб привести флот, але той відсиджувався у Нікомеда¹²; звідси й походять чутки про його непристойні зв'язки з царем. Чутки набули ще більшого розголосу, коли через кілька днів після повернення він подався назад у Бітинію, щоб зібрати гроші, які заборгував якомусь своєму вільновідпущеному клієнтові¹³. Однак протягом всієї наступної служби набув кращої слави, і після штурму Митілен сам Терм вручив йому громадянський вінок¹⁴.

3. Служив також під Сервілієм Ісавриком в Кілікії¹⁵, але недовго. Коли ж стало відомо про смерть Сулли і водночас виникла надія на новий переворот, що готувався під керівництвом

⁷ Весталки – жриці богині Вести, підтримували вічний вогонь у її храмі. Зберігали обітницю цноти. Злочинців, що випадково зустрічали одну з весталок, звільняли.

⁸ Оптимати – партія у Римі.

⁹ Марій (156–86 р.), противник Сулли, був главою народної партії.

¹⁰ Претор – титул вищих посадовців. Обов'язки претора – здійснення правосуддя.

¹¹ Бітинія (Віфінія) – область у Малій Азії, на березі Понту Евксинського (Чорне море).

¹² Нікомед – ім'я трьох бітинських царів, останній з яких царював у 91–74 рр.

¹³ Клієнти вітали своїх патронів щоранку, за що користувалися їхнім захистом та допомогою.

¹⁴ Вінок давали в нагороду тому, хто врятував життя римського громадянина.

¹⁵ Кілікія – область на південно-східному узбережжі Малої Азії.

Марка Лепіда, то поспіхом повернувся до Рима. Однак від союзнництва з Лепідом утримався, хоча той і пропонував добрі умови, оскільки втратив довіру водночас і до здібностей керівника, і до самої справи, яка не виправдала його сподівань.

4. Врешті, коли вляглися громадянські чвари, зажадав, щоб Корнелій Долабелла, колишній консул і тріумфатор, повернув отримані грошові хабарі; коли ж того виправдали, Цезар вирішив податися на Родос, щоб уникнути заздрісних недругів та щоб на дозвіллі та під час відпочинку повправлятися з найславнішим на той час учителем красномовства – Аполлонієм Молоном. Коли Цезар туди переправлявся, а було це в зимові місяці, то поблизу острова Фармакузи потрапив у пастку до піратів, і його затримали там десь аж днів на сорок. Почувався він там не дуже добре: був з ним тільки один його лікар та двоє прислужників, 2. оскільки відразу ж відіслав усіх своїх інших супутників та слуг, щоб вони збирали гроші на викуп. Тож, отримавши п'ятдесят талантів¹⁶, пірати висадили його на берег, а він, не гаючи часу, тут же зібрав флот і, наздогнавши втікачів, захопив їх і покарав тим самим покаранням, яким, часто жартуючи, погрожував. В той час, коли ближні території спустошував Мітрідат¹⁷, Цезар, щоб не видаватися непричетним до нещастя союзників, із Родосу, куди саме й прямував, переїхав до Азії, зібрав допомогу і вигнав з провінції царського префекта, що посприяло зростанню довіри у спільнот, які ще не визначилися та вагалися.

5. Посада військового трибуна¹⁸, яку надавали народним голосуванням, була його першою посадою, відтоді як повернувся в Рим; обіймаючи її, Цезар наполегливо намагався відновити владу трибунів, яку Сулла насильно урізав. Також, оскільки

¹⁶ Талант – грошова і вагова одиниця (26,5 кг). У сучасному значенні (обдарованість) слово почало використовуватися лише в Біблії.

¹⁷ Мітрідат (132–63 р.), цар Понту, вів з Римом три війни (88–84, 83–81, 74–64).

¹⁸ Трибун – а) військова посада: у кожному легіоні було 6 трибунів; б) народний трибун: в обов'язки входило охороняти права плебеїв, нижчих верств населення.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

постанова Плотія уже була видана, він постарався повернути до Рима брата своєї дружини Луція Цінну, а також усіх тих, хто разом із Лепідом брали участь в громадянських заворушеннях і по смерті консула збіглися до Серторія. Сам виголосив і промову щодо цього.

6. Коли був квестором¹⁹, випало йому поховати свою тітку Юлію і дружину Корнелію: тож він за звичаєм проголосив похвальну промову з ростральної²⁰ трибуни. І тоді так висловлювався на честь своєї тітки та свого батька про їхнє походження: «Материнський рід моєї тітки веде свій початок від царів, а батьківський пов'язаний з безсмертними богами. Адже від Анка Марція походять царі Марції, з роду якого походила мати, а рід Юліїв, з якого бере початок наша сім'я, походить від Венери. Тож у нашому роді є і неприступність царів, які мають велику вагу серед людей, і святість богів, які утримують царів у своїй владі». Згодом, після Корнелії, одружився з Помпеєю, донькою Квінта Помпея, внучкою Луція Сулли: однак невдовзі розлучився і з нею, запідозривши її у зраді з Публієм Клодієм; чутки про те, що той в часі народних церемоній²¹ проник до неї в жіночому одязі, настільки розповсюдилися, що сенат²² порушив справу про осквернення святинь.

7. Згодом на його долю випало бути квестором в Далекій Іспанії; там, об'їжджаючи общинні збори як судочинець за дорученням претора, потрапив у Гадес²³, де його увагу привернула статуя Александра Великого у храмі Геркулеса. Глибоко зітхнувши, наче відчуваючи незадоволення від своєї

¹⁹ Квестор – фінансовий магістрат. Обирався народом. При Цезарі їх було 40. Міські квестори завідували казною.

²⁰ Ростральна трибуна в Римі між Форумом та коміцієм, прикрашена носами кораблів (рострум) на пам'ять про перемогу Гая Менія у 338 р. Також використовується в переносному значенні як народні збори.

²¹ Йдеться про фестиваль, до якого не допускали чоловіків.

²² Сенат – рада старійшин, що утверджувала закони, фактично керувала республікою.

²³ Сучасний Кадіс.

бездіяльності, що досі нічого достойного пам'яті не зробив, будучи у тому віці, в якому Александр уже завоював увесь світ, терміново почав просити про звільнення від свого завдання, щоб взятися за першу більшу справу, що йому трапиться в місті²⁴. 2. Також занепокоїв його сон, що приснився йому наступної ночі, – уві сні побачив видіння, наче вчиняє насильство над власною матір'ю – однак віщуни своїм тлумаченням ще більше посилили його надію на те, що він буде володарем усієї землі, оскільки матір, яка підкорилась йому, була нічим іншим, як землею, що є спільною матір'ю для усіх.

8. Отож, передчасно покинувши свій пост, подався в латинські колонії, де панував неспокій з приводу отримання громадянства,²⁵ і навіть намагався спонукати жителів до якихось поспішних дій, так що консули через це на деякий час затримали там легіони²⁶, які були зареєстровані для служби в Кілікії.

9. Однак згодом замислив ще одну справу в місті: за кілька днів перед тим, як потрапив на пост едила²⁷, його запідозрили у змові з консуляром²⁸ Марком Крассом, а також з Публієм Суллою та Луцієм Автронієм, яких звинуватили в підкупі виборців після того, як їх обрали до консуляту²⁹: змова полягала в тому, щоб на початку року захопити сенат, перебити тих, кого вважатимуть за потрібне, на пост диктатора поставити

²⁴ Йдеться про Рим.

²⁵ Міста поблизу річки По, такі як Верона, Кремона та Комум, прагнули отримати права громадян, які були надані багатьом італійським містам після війни 89–88 рр.

²⁶ Легіон – головний підрозділ армії. При Цезарі містив 3 тис. піхотинців, 2–3 тис. вершників. В епоху імперії легіон складався із 10 когорт, в когорті – 5 центурій.

²⁷ Едил – міський магістрат, урядовець, помічник трибуна. Головні обов'язки едилів – організація народних видовищ, благоустрій міста, регулювання постачання продовольства та ін.

²⁸ Консуляр – колишній консул.

²⁹ Йдеться про змову 66 р., з якою були пов'язані Красс, Катіліна і Пізон.

Красса, а він призначив би самого Цезаря на пост керівника вершників. Відтак, улаштувавши таким чином республіку на свій лад, повернути консулят Суллі та Автронію. 2. Про цю змову згадують Танузій Гемін у своїй «Історії», Марк Бібул в едиктах, Гай Курій Старший у промовах. Бачимо, що й Ціцерон згадує про це в якомусь з листів до Аксія, говорячи, що Цезар в консуляті врешті досяг тієї царської влади, про яку мріяв, будучи ще едилом³⁰. Танузій додає, що Красс, чи то через поклик совісті, чи то через страх, не з'явився в призначений день, коли мало бути побоїще, і тому Цезар не подав того знаку, який мав би подати; а також Курій говорить, що Цезар за домовленістю мав скинути тогу³¹ зі свого плеча. 3. Не лише Курій, а також і Марк Акторій Назон описують змову, яку готував Цезар з молодим Гнеєм Пізоном, проте останньому через підозру про змову в місті було призначено позачергово відправитися в одну з провінцій в Іспанії без його прохання про це; однак, попри те, вони домовилися, що одночасно – той у провінції, а той – у Римі, підбурюватимуть до заворушень, заручившись підтримкою амбронів і транспаданців³², однак смерть Пізона зруйнувала їхні задуми.

10. У той час, коли був едилом, клопотався про оздоблення не лише коміцію³³ та самого форуму з базиліками, але також прикрасив і Капітолій³⁴, побудувавши тимчасові портики, чим яскраво засвідчив свою заможність. Бої з дикими звірами та різні видовища влаштовував як з колегою, так і особисто, тому й сталося так, що, незважаючи на спільні витрати, славу

³⁰ Листи Цезаря до Аксія не збереглися.

³¹ Тога – верхній білий офіційний чоловічий одяг вищих верств. Були різні види тоги: 1) тога чиста, без пурпурової облямівки; 2) тога чоловіча – для юнаків від 16 років; 3) тога претекста – з пурпуровою облямівкою, 4) тога білосніжна (кандида, звідси – «кандидат») для претендентів на посаду.

³² Племена, що населяли Італію за річкою По.

³³ Коміцій – висока частина форуму, місце народних зібрань.

³⁴ Капітолій – один із семи пагорбів, на яких був збудований Рим. Культурний і політичний центр Рима, на ньому були храми Юпітера, Юнони, Мінерви, а також монетний двір.

прийняв лиш він один; і навіть його колега Марк Бібул не приховував, що йому випала доля Поллукса³⁵: адже так само, як храм двох братів-близнюків на форумі звався лише храмом Кастора, так само і його спільну з Цезарем благодійність приписували одному лиш Цезареві. До того ж одного разу Цезар, влаштуваючи бої гладіаторів, виставив значно менше пар, аніж було призначено, оскільки велика кількість воїнів, яку зібрав звідусіль, нажахала противників. Тоді було видано постанову про обмеження кількості гладіаторів сталим числом, яке нікому в Римі не дозволялося перевищувати.

11. Завоювавши таким чином прихильність народних мас, через певних трибунів намірився переконати народні збори, щоб вони дозволили йому керувати провінцією Єгипет, а нагодою для цього виняткового призначення було те, що александрійці вигнали свого царя, викликавши цим загальне незадоволення, оскільки сенат називав його своїм союзником та другом. Однак не отримав бажаного у зв'язку з протистоянням оптиматів³⁶; і, прагнучи якнайрізноманітнішими способами принизити їхній авторитет, відновив пам'ятники про перемогу Гая Марія над Югуртою, кімбрами і тевтонами³⁷, які колись зруйнував Сулла; а ще, під час розгляду справ про вбивства він зараховував до убивць також і тих, хто у час проскрипцій³⁸ отримували гроші зі скарбниці за голови римських громадян, хоча закони Корнелія робили для них виняток.

12. Також підкупив чоловіка, що назвав зрадником Гая Рабірія, за особистою допомогою якого декілька років перед тим сенат придушив бунт трибуна Луція Сатурніна; а коли за жеребом йому випало бути суддею у цій справі, то сам так жорстоко засудив його, що коли Рабірій звертався до народу, то ніщо

³⁵ Поллукс, син Тіндарея і Леди, брат Кастора.

³⁶ Партія аристократів.

³⁷ Германські племена.

³⁸ Проскрипції – проголошення громадян поза законом. Ініціатором проскрипцій був Сулла.